

Broedvogelinventarisatie beekdal de Run

IVN Veldhoven/Vessem.

Werkgroep landschap en milieu.
Coördinatie: Heine van Maar.

IVN Veldhoven/Vessem, augustus 2001.

Broedvogelinventarisatie beekdal de Run

Inhoudsopgave.

Voorwoord

1. Korte gebiedsbeschrijving.	Blz 4
2. Gegevens over de avifauna.	5
3. Methode van onderzoek.	6
4. Resultaten.	7
5. Vergelijking met eerder onderzoek.	10

Tot slot.

Literatuur.

Bijlagen.

Blz 15

15

Voorwoord

Voor u ligt een rapport dat tot stand is gekomen door het werk van een actieve vrijwilligersorganisatie, het IVN Veldhoven-Vessem. Wij voelen ons als leden van deze organisatie sterk betrokken bij natuur en landschap. We willen deze betrokkenheid graag uitdragen en we nemen daartoe vele soorten initiatieven. De werkgroep van het IVN, die de realisatie van dit rapport verzorgd heeft, is de werkgroep landschap en milieu. Het doel dat de werkgroep landschap en milieu zich twee jaar geleden stelde is het onder de aandacht brengen van de beek de Run.

Eén van de doelen hierbij is het uitvoeren van een broedvogelinventarisatie om een actueel beeld te krijgen van de broedvogels aan weerszijden van de beek.

In dit rapport is verslag gedaan van de resultaten van de in 2000 uitgevoerde inventarisatie.

Het broedvogelonderzoek is slechts een deelonderzoek, dat werd uitgevoerd om een ontwikkelingsplan op te stellen voor de landschappelijke en natuurlijke ontwikkeling van dit beekdal. Het gehele rapport is eveneens uitgegeven in 2001 door het IVN Veldhoven/Vessem onder de titel “Ontwikkelingsvisie beekdal de Run”.

De IVN leden die hebben meegewerkt aan de broedvogelinventarisatie zijn:

Peer van den Akker, Maria Baselmans, Hetty Fokkens, Bep Jansen, Theo Kampshof, Heine van Maar en Wilma Meurs.

Het opstellen van de visie en de samenstelling van ook dit rapport lagen in handen van de werkgroep landschap en milieu met als leden:

Ine van der Gaarden, Bep Jansen, Jacques van Kessel, Rein Kieviet en Heine van Maar (coördinatie Runproject).

IVN Veldhoven-Vessem,
20 augustus 2001.

1. Korte gebiedsbeschrijving.

De beek ontspringt op een hoogte van 36 meter boven N.A.P. tegen de Belgische grens ten zuiden van het gehucht Weebosch en mondt ongeveer 20 kilometer verder op een hoogte van 18 meter boven N.A.P. uit in de Dommel. De beek ligt in een landschappelijk goed herkenbaar beekdal.

De Run is een zijbeek van de Dommel en maakt hiermee deel uit van het waardevolle Brabantse bekengebied. Een groot deel van het beekdal ligt in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Langs een deel van de beek ligt het waardevolle natuurgebied het Grootgoor, dat bestaat uit een elzenbroekbos op veenbodem, met restanten gagel en wilgenstruweel. Het Grootgoor ligt in het laagste en natste deel van het beekdal. Verder liggen verspreid enkele kleinere bosgebieden in het beekdal. Voor het overige kent het beekdal een intensief agrarisch gebruik. De beek werd voor een deel al in de 19^e eeuw rechtgetrokken en verlegd, ten behoeve van de bevloeiing van hooilandjes. Het overige deel van de beek onderging halverwege de zestiger jaren in de 20^e eeuw een normalisatie, in combinatie met een vrijwillige ruilverkaveling van de omliggende gronden. Een flink deel van de oorspronkelijke verkaveling met de bijbehorende kleine landschapselementen gingen verloren, maar op sommige plaatsen zijn nog oude patronen te herkennen. De actuele cultuurhistorische waarden zijn dus niet groot meer. Als gevolg van de normalisatie kwam een sterke ontwatering in het gebied tot stand.

De huidige natuurwaarde is plaatselijk hoog, zoals in het elzenbroekbos het Grootgoor. Bijzondere planten en vogelsoorten komen hier voor. Het feit dat in het Grootgoor voor een deel een veenbodem aanwezig is geeft aan dit broekbos een extra zeldzaamheidswaarde. De andere verspreide kleine bosgebieden geven mogelijkheden voor verdere ontwikkeling van de natuurwaarden. Verdroging en verzuivering van de natuurgebieden is momenteel een probleem.

Landschappelijk heeft het beekdal als kenmerk dat de hoogteverschillen van de beek tot aan de hoger gelegen bosgebieden vrij groot zijn. Het beekdal is dus in het landschap goed herkenbaar. Bovendien is het verval in de beek vrij groot, wat leidt tot een potentieel hoge stroomsnelheid.

In het agrarisch gebied zijn op diverse plaatsen vanuit de avifauna indicatorsoorten aanwezig voor een vochtig milieu met struwelen en sloten. Ook komen veel weidevogels voor. Het in 2000 onderzochte deel van het beekdal met een lengte van 6 kilometer biedt broedgelegenheid aan 49 verschillende vogelsoorten, waarvan 5 rode lijst soorten. Dit zijn vogelsoorten die landelijk bedreigd worden in hun voortbestaan.

De beek ontspringt in Nederland en kent betrekkelijk weinig invloeden vanuit bebouwde gebieden. Het beekwater voldoet aan de basiskwaliteit, zoals aangegeven door het Waterschap de Dommel, of kent een matige verstoring in het deel bij de uitmonding in de Dommel. Diverse meer bijzondere vissoorten komen voor. Op sommige plaatsen in het hele beekdal komt kwel voor. Het kwelwater wordt echter snel afgevoerd via sloten.

Een deel van het bosgebied het Grootgoor is in bezit van Staatsbosbeheer, een ander deel is in bezit van de gemeente Veldhoven en particulieren. Van de overige bosgebieden is alleen het Witvenbos in handen van de gemeente Veldhoven. Bij de uitmonding van de beek in de Dommel liggen enkele gegraven visvijvers, in bezit van de Philips Hengelsport Vereniging.

Het Rundal is een stuk beekdal dat zich kan gaan ontwikkelen tot een gebied met een veel hogere natuurlijke en landschappelijke waarde. Hiertoe zijn aankoop van gronden en een gewijzigde inrichting en beheer de middelen.

2. Gegevens over de avifauna.

Gegevens over de fauna in het beekdal bestaan voornamelijk uit avifaunistische gegevens. Diverse keren zijn broedvogelkarteringen in het onderzochte deel van het beekdal uitgevoerd, zoals in 1978, 1984, 1989, 1995 (zie literatuur) en door het IVN in 2000. Van deze laatste inventarisatie wordt een verslag gedaan in dit rapport, waarbij tevens een vergelijking wordt getrokken met eerder onderzoek.

Het meest belangwekkende gebied, het elzenbroekbos het Grootgoor van 50 ha., is in de meeste genoemde inventarisaties bekeken. Kenmerkende vogelsoorten van beekbegeleidend bos die in 2000 werden vastgesteld zijn 4 paar van de kleine bonte specht en een paar van de wiewaal. Ook havik, bosuil, grasmus, rietgors, zwarte specht, grote bonte specht en tuinfluiter komen er voor. (zie bijlage 11) De typische vogels van vochtige bossen zijn de afgelopen jaren in aantal toegenomen. Daar staat tegenover dat de soorten van wilgen- en gagelstruwelen vrijwel zijn verdwenen. Alleen de rietgors en de grasmus resteren. Het aantal soorten in het Grootgoor is momenteel vrij beperkt wanneer we de huidige broedvogelstand vergelijken met eerdere jaren. Het gebied heeft sterk aan actuele waarde ingeboet door de optredende verdroging en verruiging. Het gebied wordt steeds eenvormiger door het wegvallen van het gagel- en wilgenstruweel, dat vroeger veel meer voorkwam. Ook de geringe variatie in leeftijd van het broekbos speelt een rol. Sinds 1970 zijn de volgende soorten verdwenen: nachtegaal, bosrietzanger, tortelduif, goudvink, kneu, spotvogel, blauwborst, snor en kleine karekiet. Bij een gewijzigd beheer, maar vooral door een verhoging van de waterstand is een deel van dit verlies waarschijnlijk weer te herstellen.

Een ander, veel kleiner bosgedeelte, het Witvenbos van 5 ha., heeft een vrij dichte ondergroei en laat een redelijk ontwikkelde vogelstand zien, met hoge dichtheden aan kleine zangvogels, 1 territorium van de kleine bonte specht, 1 territorium van de wiewaal en 1 territorium van de groene specht (rode lijst soort). De gemiddelde dichtheid aan broedparen is 25 territoria per ha.

Over de visvijvers zijn weinig gegevens bekend, dit deel is niet meegenomen in de inventarisaties. Gezien de grote mate van rust die er heerst en de variatie in biotopen is het potentieel een waardevol gebied voor diverse soorten vogels.

In het agrarische deel van het beekdal zien we op een aantal plaatsen, met name waar oude verkavelingsstructuren nog deels in stand zijn, kenmerkende soorten van kleinschalige cultuurlandschappen met struwelen, opslag en bosranden met struiken, vogels uit de zogenaamde grasmusgroep (volgens Sierdsema, zie literatuur), namelijk grasmus en roodborsttapuit (rode lijst soort). In het gebied de Maassen zijn 3 territoria van de grasmus en 5 territoria van de roodborsttapuit te vinden. Ook de patrijs (rode lijst soort) komt hier voor. In andere delen van het beekdal komen nog 3 andere territoria van de roodborsttapuit voor (zie bijlage 12). Vogels van bosranden en boomgroepen met kale zandige bodem, de zogenaamde geelgorsgroep, (bijlage 9) vinden we nog in het gebied bij de Zandstraat, eveneens in een minder verstoord gebied, geelgors (1 paar), groene specht (1 paar) en

boomleeuwerik (1 paar) komen hier voor. Tot slot heeft het beekdal plaatselijk grote waarde voor weidevogels, met name de Kievit. (bijlage 9) In 2000 werden in 6 kilometer beekdal 66 territoria vastgesteld, waarvan vrijwel alle territoria liggen in gebieden waar vrijwillige weidevogelbescherming van toepassing is. Tijdens een inventarisatie in 1984 bleken ongeveer evenveel Kieviten voor te komen, maar nu verspreid over het gehele beekdal. (zie bijlage 13) Over broedresultaten destijds is niets bekend, het broedresultaat bij de huidige vrijwillige bescherming is goed te noemen (zie Vogelwerkgroep van het IVN: weidevogelverslag 2000, literatuur). Het beekdal telt 4 paar patrijzen (rode lijst soort). In vergelijking tot onderzoek in 1984 blijkt dat de veldleeuwerik en de graspieper vrijwel geheel verdwenen zijn. Het is aannemelijk te maken dat sinds ongeveer 1960, voor de herverkaveling, ongeveer 40 % van de broedvogelsoorten (vrijwel) verdwenen is. De sterke ontwatering en het verdwijnen van veel kleine landschapselementen zijn hiervan mede de oorzaak.

3. Methode van onderzoek.

Met een groep van zeven onderzoekers, vanuit de Vogelwerkgroep van het IVN Veldhoven/Vessem, is getracht in één seizoen een helder beeld te krijgen van de broedvogels in het Rundal.

In eerste instantie strekte het onderzoeksgebied zich uit in het gedeelte van het Rundal dat gelegen is in de gemeente Veldhoven, maar gezien de waarde van het moerasbosgebied het Grootgoor werd het onderzoeksgebied uitgebreid met de gemeentes Eersel en Bergeyk. De Run vormt de grens tussen beide gemeentes. De westelijke grens kwam zodoende te liggen bij de brug over de Zandstraat nabij het gehucht de Stevert.

Dit broedvogelonderzoek wordt aangevuld met gegevens uit diverse andere broedvogelonderzoeken in 2000 in de omgeving. Deze aanvullingen betreffen:

- Resultaten van de vrijwillige weidevogelbescherming.
- Resultaten van het onderzoek naar het voorkomen van roofvogels in de omgeving
- SOVON (Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland) Atlas Broedvogelonderzoek (kilometerblokken 51-53-45, 51-53-54 en 51-53-55).

Bij de verwerking van de gegevens uit deze andere onderzoeken is iedere waarneming getoetst aan de systematiek van het SOVON broedvogelmonitoringsonderzoek (zie literatuur)

In principe zijn de schouwpaden langs de Run gekozen als traject voor het onderzoek, waarbij een strook van 100 tot 150 meter aan weerszijde van de Run is geïnventariseerd. Alle soorten die te zien of te horen zijn vanaf de schouwpaden langs de Run zijn op kaart genoteerd. Dit betekent dat soorten met een verdragend geluid of soorten die van veraf in het open veld te zien zijn over een groter gebied zijn meegenomen dan soorten die slechts vanaf korte afstand op te merken zijn. Bij de beschrijving van de resultaten is relevante informatie over het bestreken gebied terug te vinden.

Er is gekozen voor de broedvogelterritoriumkartering, waarbij ieder territorium apart is aangegeven op een soortkaart. De karteringsroute liep langs de Run met waar nodig zijroutes dwars op de beek om overal de zone van 100 tot 150 meter te bestrijken. De meeste bezoeken vonden plaats rond zonsopgang. Er is geïnventariseerd van februari tot begin juli. Ieder deel van het te inventariseren gebied is 6 tot 8 keer bezocht. Daarnaast zijn ten behoeve van de uilen enkele avondbezoeken afgelegd.

Run bij visvijvers.	Witvenbos e.o.	Grootgoor-oost	Grootgoor-west
11 mrt	11 mrt	11 mrt	2 apr
25 mrt	25 mrt	25 mrt	16 apr
29 apr	29 apr	22 apr	4 mei
13 mei	13 mei	26 apr	6 mei
20 mei	20 mei	13 mei	3 jun
3 jun	10 jun	20 mei	11 jun

Tabel 1: overzicht van data van vroege ochtendbezoeken.

Voor het vaststellen van een territorium per soort zijn de richtlijnen volgens het SOVON broedvogelmonitorings onderzoek gebruikt. In verband met besparing van tijd is voor een aantal algemene en niet specifieke soorten geen territoriumkartering uitgevoerd, maar is alleen vastgesteld of de soort al dan niet als broedvogel voorkomt. Het deelgebied het Witvenbos is als enige deelgebied ook op de algemene soorten volledig onderzocht. Per bezoek noteerden de waarnemers de territoria op een blanco gebiedskaart. Thuis werden de gegevens na ieder bezoek overgebracht op soortkaarten.

4. Resultaten.

De geconstateerde territoria zijn verzameld in het overzicht dat hieronder wordt weergegeven. Voor een beperkt aantal soorten zijn broedvogelkaarten afgedrukt. Deze zijn als bijlage 12 toegevoegd.

De volgende **broedvogels** met daarbij het aantal territoria zijn in 2000 in het beekdal aangetroffen.

Fuut	2		zie kaart
wilde eend	4		
Buizerd	2		zie kaart
Havik	1		
Torenvalk	1		zie kaart
Meerkoet	1		
Waterhoen	2		
Fazant	7		
Patrijs	2	rode lijst	zie kaart
Kievit	58		zie kaart
Scholekster	2		zie kaart
Houtduif	broedvogel		
Holenduif	broedvogel		
Koekoek	3		zie kaart
Bosuil	1		zie kaart
Steenuil	1	rode lijst	zie kaart
groene specht	4	rode lijst	zie kaart
kleine bonte specht	6		zie kaart
Grote bonte specht	6		zie kaart
zwarte specht	1		zie kaart
Veldleeuwerik	2		
boomleeuwerik	1		
witte kwikstaart	1		
gele kwikstaart	1		zie kaart
Winterkoning	broedvogel		
Heggenmus	4		
Roodborst	broedvogel		
zwarte roodstaart	5		
roodborsttapuit	8	rode lijst	zie kaart
Merel	16		
Zanglijster	6		
grote lijster	1		
kleine karakiet	1		
Grasmus	7		zie kaart
Tuinfluiter	10		
Tijftjaf	broedvogel		
Zwartkop	24		
Koolmees	broedvogel		
Pimpelmees	broedvogel		
Matkopmees	4		
Staartmees	2		
Boomkruiper	11		
Spreeuw	broedvogel		
Wielewaal	3		zie kaart
Gaai	2		
Kauw	broedvogel		
zwarte kraai	broedvogel		
Vink	broedvogel		
Geelgors	1	rode lijst	zie kaart

Tabel 2: aangetroffen broedvogelsoorten in 2000.

In het onderzochte deel van het Rundal hebben dit jaar 49 vogelsoorten gebroed, waarvan 5 soorten op landelijke schaal bedreigd zijn in hun voortbestaan (rode lijst)

Bij de uitvoering van het Atlasproject Broedvogels 1998-2000 van SOVON zijn enkele aanvullende waarnemingen in het Rundal van belang:

- In de meest zuidwestelijke punt van het Grootgoor werden als broedvogel waargenomen: grote bonte specht en tuinfluiter.
- In de weilanden rondom dit bosgedeelte werden als broedvogel waargenomen: 1 paar patrijs, 8 paar kievit, 1 paar scholekster, 1 paar steenuil en bij de boerderijen ringmus en huismus.
- In het Grootgoor direkt ten noordoosten van de Zandstraat: 1 paar rietgors.

In de aanliggende Sprankelbossen ten noordwesten van het Grootgoor en buiten het beekdal hebben in 2000 aan bijzondere soorten gebroed: kruisbek, gekraagde roodstaart (minimaal 2 paar), groene specht, wespindief, boomvalk en geelgors (minimaal 2 paar). De zojuist genoemde gegevens komen deels uit het SOVON onderzoek en deels uit het Roofvogelonderzoek en geven voor deze soorten geen volledig overzicht.

Bij het bekijken van de broedvogelsoorten volgens bovenstaande lijst, in combinatie met de broedvogelkaarten, vallen een aantal zaken op.

In het **agrarisch gebied** komt de kievit plaatselijk in grote aantallen voor. Opvallend is de concentratie van de broedparen in een klein gebied. (bijlage 12) De nesten liggen vaak binnen tien meter van elkaar. De meeste kieviten broeden op akkerlandpercelen, waarop een aantal intensieve bewerkingen plaats vinden. De kievit blijkt zich in bieten- en maisakkers te vestigen nadat deze zijn ingezaaid. Na de inzaai zit de kievit er redelijk veilig. Enkele delen van het Rundal vallen op door de grotere aantallen weidevogels (kievit en scholekster): het gebied bij de Zandstraat ten zuiden van de Run, het gebied tegenover het Witvenbos en het gebied bij de visvijvers. De overige weidevogelsoorten van akker- en weidegebieden zijn maar marginaal aanwezig, een gevolg van het intensieve agrarische grondgebruik. Waardevol is het voorkomen van een territorium van de boomleeuwerik en van de veldleeuwerik bij de Zandstraat. Ook vinden we hier een territorium van de geelgors (Rode lijst soort). In dit gebied bij de Zandstraat vinden we verder 2 territoria van de grasmus, 3 territoria van de roodborsttapuit (Rode lijst soort) en een van de groene specht (idem). Dit gebied herbergt een aantal waardevolle soorten van het kleinschalige cultuurlandschap.

Opvallend in het gebied de Maassen aan weerszijden van de Run zijn de 5 territoria van de roodborsttapuit en de 3 territoria van de grasmus, beide soorten van kleinschalige cultuurlandschappen. Ook de patrijs komt hier voor (Rode lijstsoort). In het landschap van de Maassen zien we nog nauwelijks kleine landschapselementen. Enkele ruig begroeide ondiepe sloten geven de perceelsafscheidings aan.

Het agrarisch gebied bij de visvijvers is een waardevol weidevogelgebied, met soorten als scholekster, kievit, veldleeuwerik, patrijs en gele kwikstaart.

In het **Grootgoor** komen nauwelijks nog soorten van wilgenstruweel en gagelstruweel voor. In het natste deel van het Grootgoor waar deze vegetatie nog wel voorkomt broedde 1 paar rietgorzen (aanvullende waarneming), 4 paar matkoppen, 1 paar grasmussen en 2 paar tuinfluiters.

Het overige deel van het Grootgoor bestaat grotendeels uit elzenbroekbos. Dit bos heeft zich in ouderdom verder ontwikkeld, wat te merken is aan de vele zwartkoppen en tuinfluiters. De spechten doen het goed, waarbij de kleine bonte specht opvalt (4 territoria). In het Grootgoor zien we de soort in de nattere delen, maar dan langs de randen van het elzenbroek op plaatsen waar wat meer eiken staan. In het Grootgoor broedt al jarenlang de havik. De havik maakt hierbij voor de nestplaats dus geen gebruik van de vele naaldhoutpercelen op de hogere gronden in de omgeving. De wielewaal bezet 1 territorium in het deel van het Grootgoor waar zich elzenberkenbroek bevindt met in de omgeving populierenaanplant.

Het aantal soorten en de aantallen vogels per soort in het elzenbroek in het Grootgoor zijn relatief beperkt. Het gebied heeft sterk in waarde ingeboet door de verdroging en wordt steeds eenvormiger door het wegvallen van het gagel- en wilgenstruweel en de geringe leeftijdsvariatie van het elzenbos. Nog maar enkele vogelsoorten van struwelen en vochtige bossen met een rijke ondergroei komen voor en dan in veel geringere aantallen dan in vergelijkbare broekbossen voorkomen. (zie: Broedvogels van Midden- en Oost Brabant). Toch bezit het broekbos enkele kenmerkende soorten zoals kleine bonte specht en wielewaal.

Het *Witvenbos* met zijn behoorlijk ontwikkelde struiklaag, laat een redelijk rijke vogelstand zien. Opvallende soorten zijn de kleine bonte specht met 1 territorium, de wielewaal met 1 territorium en 1 territorium van de groene specht.

De *visvijvers* zijn niet geïnventariseerd, maar hebben ongetwijfeld hun waarde voor diverse soorten broedvogels. De ijsvogel is bijvoorbeeld in april 2000 waargenomen en broedt in het nabij gelegen Dommeldal.

Als bijlage is een lijst met alle waargenomen vogelsoorten opgenomen, soorten die in de periode februari t/m juli 2000 werden gezien (bijlage 14). Historische waarnemingen buiten deze periode zijn niet in dit rapport verwerkt.

5. Vergelijking met eerder onderzoek.

Al eerder vonden inventarisaties in het Rundal plaats. In 1978 inventariseerde de ACJN afdeling "de Klampert" uit Eersel het Grootgoor op broedvogels, (zie het rapport van M. Bakermans), vervolgens het Staatsbosbeheer dat in 1989 o.l.v. P. Van der Wielen het Grootgoor opnieuw op broedvogels in kaart bracht (zie literatuur) en tenslotte het SOVON, dat in opdracht van SBB en Natuurmonumenten met name het Grootgoor en de Sprankelbossen bekeek, o.l.v. R. Vogel in 1995. (zie literatuur). Het beekdal is in 1984 op weidevogels geïnventariseerd door J. Van Kessel en A. Vrijaldenhoven, althans het gedeelte tussen de Stevert en Heers. (literatuur). Van het Witvenbos is geen broedvogelonderzoek bekend. In 1995 werden bij een planteninventarisatie ook de voorkomende vogels meegenomen, zoals te lezen is in het IVN rapport over het Witvenbos van Jac. van Kessel en anderen uit dat jaar. (literatuur)

In tabel 3 komen de verschillen die in de loop van de jaren optreden in het *Grootgoor* tot uiting. Het Grootgoor omvat ongeveer 50 ha.

In onderstaande tabel zijn alleen aantallen voor 2000 genoemd wanneer de broedvogelkartering in dit jaar voor het Grootgoor gebiedsdekkend heeft plaatsgevonden. Is dit niet het geval dan is – genoteerd.

Grootgoor	Territoria 1978	Territoria 1989	Territoria 1995	Territoria 2000
Waterral	0	2	0	0
Havik	0	0	1	1
Houtsnip	0	1 – 3	1	--
Holenduif	10	0	1	3
Tortelduif	18	3	3	--
Bosuil	0	0	2	1
grote bonte specht	3	Broedvogel	5	-- (4 in deelgebied)
Zwarte specht	0	1	1	1
groene specht	0	0 – 1	0	1
Kleine bonte specht	0	1	4	4
Nachtegaal	13	3	0	0
gekraagde roodstaart	1 – 4	0	1	--
sprinkhaan(riet)zanger	1	0	0	0
Bosrietzanger	2	0	0	0
Kleine karekiet	0	0	1	0
Spotvogel	2	1	0	--
Tuinfluitier	15	talrijk	23	--(10 indeelgebied)
Grasmus	9	1	1	--
Kuifmees	0	0	1	--
Matkop	33	broedvogel	8	--(4 in deelgebied)
Wielewaal	2	0 -1	3	1
Goudvink	5	0	0	--
Kneu	3	0	0	--
Rietgors	1	max. 5	1	1

Tabel 3. Vergelijking van de broedvogels in het Grootgoor in vier verschillende jaren..

Duidelijk is dat sinds de inventarisatie van 1978 veel vogels van moerassen, struwelen en vochtige bossen met een rijke ondergroei een sterke teruggang te zien geven of helemaal verdwenen zijn. Dit geldt voor nachtegaal, holenduif, tortelduif, grasmus, goudvink, kneu, matkopmees, spotvogel, bosrietzanger en sprinkhaan(riet)zanger. In zijn rapport uit 1978 noemt P. v.d. Wielen als verdwenen soorten bovendien blauwborst, snor en kleine karekiet. (in 1970 nog broedvogel).

Uit waarnemingen in de omliggende beekbegeleidende bossen en struwelen in het Dommeldal in Eindhoven en Veldhoven en het Keersopdal in Bergeyk blijkt dat een aantal van de verdwenen soorten uit het Grootgoor in de omgeving wel voorkomen. Als voorbeelden zijn te noemen sprinkhaanzanger, bosrietzanger, grasmus, blauwborst en spotvogel. Het is dus zeker niet zo dat vergelijkbare gebieden een even grote teruggang te zien geven.

Er zijn ook positieve zaken te vermelden: enkele bossoorten handhaven zich of breiden licht uit: spechten (waaronder kleine bonte specht), bosuil, havik en wielewaal.

Uitgaande van ongeveer 35 broedvogelsoorten in het Grootgoor in 2000 en ongeveer 50 in 1970 betekent dit een afname van ongeveer 30%.

Wanneer we kijken naar oorzaken voor de veranderingen in het broedvogelbestand gedurende de laatste ruim 20 jaar dan is een belangrijke factor de sterk verlaagde grondwaterstand. (gevolgen van ruilverkaveling, sterk verbeterde waterafvoer via sloten, normalisatie en kanalisatie van de Run). Het gebied verdroogt, waardoor de oorspronkelijk aanwezige

gevarieerde begroeiing, bestaande uit wilgenstruweel, gagelstruweel, en rietmoeras, afgewisseld met enkele stukjes natte heide en hooiland en delen met elzenbroek, grotendeels verdwijnt. Naar schatting bestaat momenteel nog ongeveer 1 hectare uit riet en wilgenstruweel. Voor de moerasbegroeiing is vrijwel overal gesloten elzenbos in de plaats gekomen. De geleidelijke overgang van bos naar agrarisch gebied verdween. De waterstand is zo ver gedaald dat het Grootgoor vrijwel overal toegankelijk werd. In 1978 was dit nog niet het geval. De verdroging is een sluipende ontwikkeling die de vogelstand negatief heeft beïnvloed.

Een andere negatieve factor voor het broedvogelbestand is de leeftijdsfase waarin het bos zich bevindt. Bossen zijn in de fase van 20 - 50 jaar oud doorgaans armer aan vogels. In de loop van de tijd neemt de diversiteit aan broedvogels vanzelf weer toe. Wat wel meespeelt is dat voor de oorspronkelijke moerasbegroeiing vrijwel overal een gesloten bosbegroeiing in de plaats kwam. Dit bostype is gelijktijdig over een grote oppervlakte ontstaan, zodat een betrekkelijk homogeen leefgebied is verschenen, met geringe leeftijdsverschillen, geringe dichtheidsverschillen en een vrij geringe soortenvariatie in de boomlaag. De struiklaag is matig ontwikkeld, met een bodembedekking van veel braam, als teken van verruiging en verdroging, die in de plaats is gekomen van de veel rijkere begroeiing die in de diverse vegetatierapporten werd beschreven (zie literatuurlijst).

Wat verder stroomafwaarts, in het *Witvenbos* van 4,5 hectare, ontwikkelt zich een broekbosbiotoop. In tabel 4 is een opsomming gemaakt van alle voorkomende broedvogelsoorten.

Door het ruime plantverband van populier heeft er steeds voldoende licht op de bodem van het Witvenbos kunnen doordringen, zodat de ondergroei kans kreeg zich te ontwikkelen. De bodem bestaat niet uit veen maar uit beeksediment. De ondergroei is gevarieerd in hoogte en dichtheid. Plaatselijk wat oudere eiken en elzen als een tweede boomlaag, op andere plekken veel inlandse vogelkers. De populier vertoont tekenen van verval, met afgebroken bomen en veel dood hout in de kruinen. Spechten, waaronder de kleine bonte specht, de groene specht en holenduiven profiteren hiervan. Er komt veel kwel in het gebied voor. Het kwelwater wordt door de vele sloten helaas te snel afgevoerd. De veel voorkomende braam geeft de verdroging aan.

Resumerend kan vastgesteld worden dat 31 verschillende vogelsoorten 114 territoria bezetten, dit is ongeveer 25 territoria per hectare. Een gebied dus met een hoge dichtheid aan broedvogels. Ook komen een tweetal soorten van beekbegeleidende vochtige bossen voor, namelijk wielewaal en kleine bonte specht. Gesteld kan worden dat het Witvenbos zich heeft ontwikkeld tot een gebied met vogelkundige waarde.

Witvenbos	Territoria 2000
Wilde eend	1
Fazant	1
Waterhoen	1
Holenduif	Ongeveer 5
Houtduif	7
Koekoek	1
Grote bonte specht	1
Groene specht	1
Kleine bonte specht	1
Winterkoning	9
Heggenmus	1
Roodborst	7
Merel	5
Grote lijster	1
Zanglijster	3
Kleine karekiet	1
Zwartkop	7
Tuinfluitier	2
Grasmus	1
Tjiftjaf	5
Koolmees	5
Pimpelmees	6
Matkopmees	2
Staartmees	1
Boomkruiper	5
Spreeuw	ongeveer 20
Wielewaal	1
Gaai	1
Kauw	ongeveer 5
Zwarte kraai	2
Vink	5

Tabel 4. Lijst van broedvogelsoorten in het Witvenbos.

In het *beekdal van de Run*, (*dus uitgezonderd het Grootgoor en het Witvenbos*) wordt in tabel 3 de stand van een aantal huidige broedvogels vergeleken met de situatie in 1984. Omdat in dat jaar het deel van het beekdal van de Stevert tot Heers is geïnventariseerd (zie literatuurlijst), vergelijken we nu datzelfde deel. Bij deze vergelijking zijn de aanvullende waarnemingen, zoals genoemd in paragraaf 4.2 meegenomen.

Enkele soorten vertonen een sterke achteruitgang of zijn helemaal verdwenen sinds 1984: veldleeuwerik en graspieper. (zie bijlage 11 en bijlage 13 voor de verspreidingskaarten uit 1984.). Beide zijn typische soorten van het open agrarische land. Het intensieve grondgebruik vormt voor deze achteruitgang één van de redenen. Enkele andere soorten die broeden in kleine landschapselementen kwamen in 1984 en komen nu weinig voor. De fitis ontbreekt zelfs helemaal. Een positieve uitzondering is de roodborsttapuit, die zich op verschillende plaatsen uitbreidt. Vroeger kwam deze soort hier weinig voor. Samen met de roodborsttapuit komt op een aantal plaatsen ook de grasmus voor.

Beekdal	Inventarisatie 1984	Inventarisatie 2000
Patrijs	0 – 2	2
Wulp	0 – 1	0
Kievit	30 – 40	28
Scholekster	0 – 1	1
Bosuil	1	0
Steenuil	1	2
Grote bonte specht	0	0
groene specht	0	1
Veldleeuwerik	ongeveer 14	1
Boomleeuwerik	0	1
Graspieper	ongeveer 8	0
gele kwikstaart	0 – 1	0
Roodborsttapuit	0	9
Tuinfluitier	0	2
Grasmus	3	5
Kneu	0 – 2	0
Geelgors	1	1

Tabel 5. Vergelijking van de territoria in het beekdal in verschillende jaren.

Opvallend is de verspreiding van de kievit. Kwam deze soort in 1984 in het hele beekdal voor, in 2000 concentreert zij zich slechts in enkele gebieden. (zie bijlage 13). In 1984 bestond de vrijwillige weidevogelbescherming in het beekdal nog niet. De oorzaak van het verschil zou kunnen liggen in het effect van de weidevogelbescherming, waarbij de soort na het verloren gaan van het eerste nest op een willekeurige plek in het beekdal aansluiting zoekt bij de broedparen die blijkbaar op een veilige plaats tot broeden kwamen. Het broedresultaat is bij de meeste nesten 4 uitgekomen juvenielen. Voor verdere informatie zie het weidevogelverslag over 2000 (literatuurlijst).

Wanneer een vergelijking gemaakt wordt aan de hand van de Avifauna van Noord-Brabant, uitgegeven in 1967 (zie literatuurlijst) tussen de situatie rond 1960 en de situatie nu, is aannemelijk te maken dat ongeveer 40% van de toenmalige soorten zijn verdwenen of nog slechts zeer weinig voorkomen. De soorten die het betreft zijn: veldleeuwerik, wulp, graspieper, tortelduif, gekraagde roodstaart, kneu, geelgors, patrijs, grote lijster, grauwe klauwier, rietzanger, kleine karekiet, bosrietzanger, spotvogel en ijsvogel.

Tot slot.

De broedvogelkartering heeft zich beperkt tot een strook aan weerszijden van het beekdal. Deze keus is gemaakt in verband met het doel te komen tot aanbevelingen voor de Run en een strook erlangs.

In de toekomst is het aan te bevelen het natuurgebied het Grootgoor gebiedsdekkend te inventariseren en ook het Witvenbos nogmaals onder de loep te nemen. Dit laatste bosgebied werd wel gebiedsdekkend gekarteerd.

Literatuurlijst

- Abma, E. ,(1966), Het Grootgoor, excursieverslag KNNV, afd. Eindhoven.
- Bakermans, M. , (1978), Broedvogelinventarisatie Grootgoor 1978, A.C.J.N. - afdeling "de Klampert" te Eersel.
- Dijk, A.J. van, (1996), Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoringprojekt), SOVON, Beek-Ubbergen.
- Erve, F.J.H. van, (1967), Avifauna van Noord-Brabant, van Gorcum, Assen
- Hustings e.a., (1985), Handboek vogelinventarisatie.
- Kessel, J. van, W. Deeben en P. Vermeulen, (1995), Witvenbos Gemeente Veldhoven, IVN Veldhoven - Vessem
- Kessel, J. van, Hospel, B. (1993), Inventarisatie waardevolle gebieden in de gemeente Veldhoven.
- Kessel, J. van, A. Vrijaldenhoven (1984), Broedvogelinventarisatie in het beekdal van de Run tussen Veldhoven en Steensel in 1984, Uitg. Vogelwerkgroep de Kempen.
- Kieviet, R. en Kessel, J. van (1995), Inventarisatie natuurgebied Grootgoor gemeente Veldhoven
- Poelmans, W. e.a. (1997), Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant, Provincie N.-Br.
- Sierdsema, H. (1995), Broedvogels en beheer, rapport SOVON 1995/04 en rapport Staatsbosbeheer 1995-1
- Staatsbosbeheer, (1981), Beheersplan boswachterij Eersel
- Vogel, R., (1995), Broedvogels van de boswachterijen Eersel/De Kempen en de Cartierheide in 1995, SOVON inventarisatierapport 1995/08.
- Vogelwerkgroep IVN Veldhoven-Vessem, (2000), Resultaten van vrijwillige weidevogelbescherming in 2000.
- Wielen, P. van der, (1990), Broedvogelkartering van het Groot Goor in de boswachterij Eersel, 1989. Rapport Staatsbosbeheer, febr. 1990.

Bijlagen.

1. Overzichtskaart gebied (bijlage 1).
2. Historische kaart 1837 (bijlage 6).
3. Historische kaart 1898 (bijlage 7).
4. Historische kaart 1953 (bijlage 8).
5. Historische loop de Run (bijlage 9).
6. Vogelgroepen per landschapstype (bijlage 11).
7. Broedvogelkaarten (bijlage 12).
8. Verspreiding van enkele vogelsoorten in 1984 (bijlage 13).
9. Lijst met alle waargenomen vogelsoorten (bijlage 14).
10. Begroeiingselementen in het Rundal in 2000 (bijlage 24).
11. Streefbeeldkaart beekdal de Run (bijlage 25).